

Eötvös Loránd Tudományegyetem
Bölcsészettudományi Kar
Doktori Disszertáció

Szentirmay Piroska Margit

A szinkrontolmácsolás jellemzői vallási kontextusban

**A többnyelvű katolikus egyházi kommunikációs események érintettjeinek
elvárásai, a tolmácsok profilja és képzése vallási kontextusban**

DOI azonosító: 10.15476/ELTE.2025.341

Nyelvtudományi Doktori Iskola
Vezető: Dr. Károly Krisztina DSc, egyetemi tanár

Fordítástudományi Doktori Program
Vezető: Dr. Robin Edina PhD, egyetemi docens

A bizottság tagjai és tudományos fokozatuk:

Elnök: Dr. Károly Krisztina DSc, egyetemi tanár

Belső bíráló: Dr. Eszenyi Réka Zsuzsanna PhD, egyetemi docens

Külső bíráló: Dr. Kóbor Márta PhD, egyetemi adjunktus

Titkár: Dr. Malaczkov Szilvia, PhD, egyetemi adjunktus

Tag: Dr. Szegh Henriett, PhD, tolmács

Póttagok: 1.: Dr. Paksy Eszter, PhD, tolmács

2.: Dr. Pataky Éva, PhD, tolmács

A témavezető neve és tudományos fokozata: Dr. Bakti Mária PhD, egyetemi
docens

Társtémavezető: Dr. Klaudy Kinga, DSc, professzor emeritus

Budapest, 2025

1. Bevezetés

Az értekezés a szinkrontolmácsolás gyakorlatát vizsgálja vallási kontextusban, és a Magyar Római Katolikus Egyházon belül megfigyelt események alapján tárja fel a vallási kontextusban zajló tolmácsolás jellemzőit. Az értekezés, a tolmácsolt események szereplőinek, érintettjeinek pozíciójából, tehát három szempontból vizsgálja a vallási kontextusban tolmácsolt többnyelvű kommunikációs szituációk jellemzőit, a tolmácsolás megrendelője, azaz az egyház, a tolmácsolás felhasználója, azaz a hívek és a tolmácsolás kivitelezője, azaz maguk a tolmácsok szemszögéből.

A disszertáció egyrészt vizsgálja a megrendelő Magyar Római Katolikus Egyház képviseletében a tolmácsolási szolgáltatás megrendelőjének elvárásait és a tolmácsok kiválasztását meghatározó kritériumrendszert. Másrészt a dolgozat leírja azokat a felhasználói elvárásokat, amelyeket a Római Katolikus Egyház által szervezett többnyelvű események hallgatósága megfogalmaz a szinkrontolmácsolás kapcsán, s azt a kritériumrendszert, amely alapján a felhasználók a nyelvi közvetítőt alkalmasnak ítélik a tolmácsolási feladatra, valamint ami alapján az adott tolmácsolási esemény minőségét megítélik. Harmadrészt a dolgozat a tolmácsok szemszögéből tárja fel azokat a megrendelői és felhasználói elvárásokat, kontextusspecifikus kihívásokat, amelyekkel a vallási kontextusban szembesülnek, s amelyeket hosszútávú tolmácsolási stratégiáikra támaszkodva és rövidtávú megküzdési technikákat alkalmazva küzdenek le, valamint azokat a sajátos motivációkat, amelyek a tolmácsokat arra ösztönzik, hogy a vallási kontextusban megbízást vállaljanak. Zárásként a disszertáció azt méri fel, hogy milyen képzési programok vannak világszerte, amelyek a vallási kontextusban dolgozó vagy szolgáló nyelvi közvetítők felkészítését szolgálják, azok mennyiben illeszkednek a megrendelők, felhasználók igényeihez, illetve azokhoz a kihívásokhoz, amelyekről a tolmácsok számolnak be.

2. A kutatás célja és a kutatási úr

A disszertációban bemutatott kutatások célja a vallási kontextusban megvalósuló tolmácsolás jellemzőinek feltárása, rendszerezése, valamint e jellemzők empirikus adatokkal történő alátámasztása. A disszertációnak célja továbbá a vallási kontextusban megvalósuló tolmácsolás fogalmi kereteinek megalkotása, mely az első lépéseket jelenthetik az elmélet és gyakorlat közötti kapcsolat megteremtéséhez vallási kontextusban.

A disszertáció a tolmácsolt kommunikációs esemény résztvevői szemszögéből kívánja megközelíteni a vallási kontextusban megvalósuló tolmácsolást annak érdekében, hogy a megrendelői és felhasználói elvárások összehasonlíthatóvá váljanak a tolmácsok vélekedésével a tolmácsolás e speciális fajtájának konkrét gyakorlatáról a magyar katolikus egyházon belül, szinkrontolmácsolási módban, konferenciakörnyezetben.

A tolmácsolás gyakorlatára vallási kontextusban bő másfél évtizede fordult a tolmácsoláskutatók figyelme, a kutatási fókusz jelentős szakterületté nőtte ki magát, immár száznál is több szakirodalmi forrás áll rendelkezésre a további kutatások megalapozásához. Ezek az elméleti és empirikus munkák legfőképpen a tolmácsolás és teológia (Kaufmann 2005; Downie 2018, 2023b), a homiletika (Downie 2014a; Parish 2018) és a többnyelvű egyház kapcsolatára (Harris 2009e; Downie 2024), valamint a tolmácsolás és magának a tolmácsnak

az adott vallási közösségben vagy a vizsgált tolmácsolt eseményen elfoglalt szerepére (Hokkanen 2012; Balcı Tison 2016; Downie 2016; Tekgül 2020), bevonódására (Balcı Tison 2016; Tekgül 2020), felkészültségére (Owen 2014) irányították a figyelmet. Az empirikus kutatások a jelnyelvi tolmácsolás vizsgálatával indultak (Bearden 1975; Blake 2004; Kinnamon 2018), amelyeket aztán számos, különböző afrikai közösségben végzett kutatás (Karlik 2010; Salawu 2010; Biamah 2013; Du Plessis 2017; Mlundi 2021) követett, jellemzően protestáns közösségekben konszekutív módon.

Az eddigi kutatások a vallási kontextusban nem fordítottak figyelmet a területen máig elért kutatási eredmények rendszerezésére, a fogalmi keretek megteremtésére, és a tanulságok hasznosítására a szakterületi tolmácsképzésben. Ezért a disszertációban pótolni kívánom azokat a fogalmi kereteket, amelyek a vallási kontextusban megvalósuló tolmácsolás kutatásában támpontot jelenthetnek a további kutatásokhoz. A disszertáció azokat az eredményeket is rendszerezni kívánja, amelyek a fogalmi kereteken belül a vallási kontextusban megvalósuló tolmácsolás jellemzését adják azoknak a kontextusspecifikus aspektusoknak a feltérképezésével, amelyekkel a szakirodalomban találkozhatunk. A disszertáció másrészt empirikus adatokkal kíván szolgálni a szakirodalomban már leírt kontextusspecifikus aspektusoknak az alátámasztására, hogy így induktív következtetés útján járuljon hozzá egy holisztikusabb kép kirajzolódásához a vallási kontextusban megvalósuló tolmácsolásról.

Magyarországon is – a nemzetközi trendekhez hasonlóan – egyre több vallási eseményen vesznek részt különböző anyanyelvű hívek, a világegyházon belül megtapasztalva a hit közösségét. Bár az elmúlt évszázadban jelentős változáson ment át a katolikus egyház kommunikációja, nyelvhasználata, ennek szabályozása szinte csak az írásbeli fordítás területén létezik, míg a tolmácsolás kapcsán a katolikus egyház nem alakított ki központosítva, a Szentszék által is jóváhagyott előírásrendszerrel. A szabályozás hiánya a terület ismeretének hiányára is utalhat, így érdemes a vallási kontextusban megvalósuló tolmácsolás szerteágazó gyakorlatát, eseménytípusait és körülményeit mind a vallás, mind a tolmácsolástudomány szemszögéből megközelíteni.

A nyelvi közvetítés szempontjából még kevés kutatás foglalkozott katolikus (Furmanek és Bałdyga 2020) vallási eseményekkel, s még kevesebb magyarországi tolmácsolt többnyelvű vallási kommunikációval, ahol a munkanyelvek között a magyar is szerepel (Paksy 2016; Szentirmay 2022, 2023, 2024a, 2024b, 2024c, 2025). A disszertáció ezért ezt a hiányt is csökkenteni kívánja, és magyarországi tolmácsolási eseményekre irányítja a figyelmet magyarolasz/angol/francia/spanyol nyelvpárban, katolikus egyházi környezetben, szinkrontolmácsolási módban, melyeken a megrendelői és felhasználói igények felmérését állítja a vizsgálatok fókuszába, összehasonlítva azokat a tolmácsok vélekedésével ugyanazon szinkrontolmácsolt eseményekre és általában a vallási kontextusra vonatkozóan.

A tolmácsolástudományi szakirodalomban már számos kutatás (Bühler 1986; Kurz 1989, 1993, 1994; Marrone 1993; Vuorikoski 1993; Mack és Cattaruzza 1995; Moser 1995, 1996; Pöschhacker 2005, 2015; Shin 2013, 2023, 2024; Downie 2016; Alvarenga 2018; Liu 2023) látott napvilágot, amelynek túlnyomó többsége a tolmácsolás felhasználóinak elvárásaival foglalkozik, olyan kutatás azonban még nem született, amely ugyanazon tolmácsolt vallási eseményen a kommunikációs esemény különböző pozíciót elfoglaló résztvevőit egyszerre szólította volna meg a különböző megközelítések összehasonlíthatósága érdekében, vagy olyan populáción adott volna alkalmat a tolmácsok tapasztalatainak

vizsgálatára, amelyen belül képzett és képzetlen, professzionális és nem-professzionális, gyakorlattal nem rendelkező tolmácsok is szerepeltek volna.

3. A kutatás elméleti háttere

A tolmácsolás gyakorlata vallási kontextusban mind a tolmácsolástudomány, mind a vallás, a teológia szempontjából megközelíthető kutatási terület. A disszertációban bemutatott kutatásokat mindkét elméleti megközelítést figyelembevételével igyekeztem elvégezni.

A vallási kontextusban tolmácsolásként közreműködő közösségi tag szerepének keresztény teológiai meghatározása a szentírási könyvekben, a zsidó templomi hagyományokban gyökeredzik (Rózsa 1986; Kaufmann 2005) és a tolmácsnak a liturgikus cselekményben betöltött szerepe mellett teológiai funkciót is tulajdonít. A vallás megközelítésében a tolmács egzisztenciálisan érintett a liturgikus cselekményben, nemcsak résztvevője, hanem szolgálatot teljesít, a nyelvi közvetítéssel a vallási esemény céljának megvalósulását segíti elő (Owen 2014; Balcı Tison 2016; Tipton és Furmanek 2016; Furmanek 2022; Hokkanen 2022).

A vallási kontextusban megvalósuló tolmácsolás kutatása immár jelentős szakirodalommal rendelkezik. A Routledge kézikönyvei közül több is foglalkozik a témával, úgy is mint Adelina Hild (2015: 344–346) szócikke a *Routledge Encyclopedia of Interpreting Studies* kötetben, melyet Tipton és Furmanek (2016: 237–276) hitéleti tolmácsolás (*Faith-related interpreting*) szócikke követett a *Routledge Dialogue Interpreting* kézikönyvében (Tipton és Furmanek 2016). Ugyanide sorolandó a *Routledge Translation and Religion* (Israel 2022) két fejezete is a tolmácsolás és vallás kapcsolatáról (Furmanek 2022: 121–137), valamint a pünkösdistá templomi szinkrontolmácsolásról (Hokkanen 2022: 437-450). Ezek a kézikönyv fejezetek holisztikus megközelítésben mutatják be a tolmácsolást vallási kontextusban. Egy-egy konkrét, szűkebb kutatási fókusz jellemzi azt a számos PhD és MA disszertációt (Karlik 2013; Shin 2013; Duve 2014; Franke 2014; Balcı Tison 2016; Downie 2016; Hokkanen 2016; Bonin 2017; Du Plessis 2017; Peremota 2017; Alvarenga 2018; Kinnamon 2018; Parish 2018; Elias 2019; Lee 2019; Torgyán 2019), melyek leginkább a felhasználói elvárásokkal, a tolmács szerepével, a vallási kontextusban jelentkező kihívásokkal, nehézségekkel és a tolmácsolás minőségével foglalkoznak. Az immár több, mint száz publikációt a Templomi Tolmácsolás Bibliográfiája (*Bibliography of Interpreting in Church Settings – BICS*)¹ rendszerezi.

Ezeknek a kutatásoknak egy része kifejezetten a templomi tolmácsoknak szól (*research for church interpreting*) (Bearden 1975; Sampley 1990; Blake 2004; Yates 2006; Salawu 2010; Owen 2014; Alvarenga 2018; Mlundi 2021; De Tan et al. 2021; Adebayo és Zulu 2023), míg egy másik része inkább a templomi tolmácsolás kutatóit (*research on church interpreting*) (Kaufmann 1994; 2005; Rayman 2007; Karlik 2010; Vigouroux 2010; Hokkanen 2012; Shin 2013; Giannoutsou 2014; Balcı Tison 2016; Downie 2016; Furmanek és Bałdyga 2016; Peremota 2017; Kinnamon 2018; Kotzé 2018; Parish 2018; Tekgül 2020; Szentirmay 2022, 2024a, 2024b) szólítja meg (Downie 2023d).

¹ https://docs.google.com/spreadsheets/d/e/2PACX-1vSzcZj3PGkY_Jc6u1HQ8pV39vRcsqI8YI_oZ9siok8zWSJzYuETbHmG11IolAErB7rxEE4idc4u3iR/pubhtml

A vallási kontextusban előforduló tolmácsolás kutatásában túlnyomórészt olyan szakemberek, kutatók munkáira támaszkodhatunk, akik nyelvi közvetítőként maguk is rendelkeznek személyes tapasztalatokkal ebben a kontextusban, s akik az adott vallás vagy felekezet tagjaiként végzett megfigyeléseik alapján számolnak be tolmácsolási eseményekről az autoetnográfia, a helyszíni megfigyelések módszerét alkalmazva (Karlik 2010; Vigouroux 2010; Balci Tison 2016; Hokkanen 2022). Ezek a kutatások gyakran alkalmazzák az interjút és a felmérést mint kutatási eszközt a megfigyelések kiegészítéseképpen és leggyakrabban a felhasználói elvárásokra fókuszálnak, illetve a tolmács a kommunikációs eseményben betöltött szerepére (Karlik 2010; Shin 2013; Downie 2016; Mlundi 2021; Szentirmay 2024 a, 2024b).

A felhasználói elvárások, a tolmácsolás kommunikációs esemény résztvevőinek vélekedése a tolmácsolás minőségéről általában a tolmácsolástudományon belül is kutatott terület (Bühler 1986; Kurz 1989, 1993, 1994, 2001; Marrone 1993; Vuorikoski 1993; Mack és Cattaruzza 1995; Moser 1995, 1996). Ezeknek a kutatásoknak az eredményei rávilágítottak a felhasználói elvárások szerepére a tolmácsolás minőségének megítélésében. Annak ellenére, hogy ezek az elvárások nem mindig reálisak és gyakran térnek el a felhasználók valós szükségleteitől, jelentős mértékben befolyásolják a tolmács munkáját, szerepét, viselkedését a kommunikációs esemény során. Az eredmények azt is a felszínre hozták, hogy az elvárások nem mindig esnek egybe a felhasználók vélekedésével, hogy az adott tolmácsolás esemény tetszett-e nekik (Pöchhacker 2005).

Annak megítélése, hogy egy adott tolmácsolási eseménnyel a kommunikációs helyzet érintettjei mennyire elégedettek vagy nem, alapvetően szubjektív, függ az egyéntől és a kontextustól. Az eddigi kutatások rámutattak, hogy eltérő szempontok alapján ítéli meg ugyanazt a tolmácsolás kommunikációs eseményt maga a tolmács, mint a felhasználó (Kurz 2001). Ezek a kutatások nem vetik egybe a tolmácsok és a felhasználók meglátásait a tolmácsolás megrendelőinek, illetve a forrásnyelvi beszélők elvárásaival, annak ellenére, hogy ők is érintettek a kommunikációs eseményben, következésképpen alakítójuk is. Valójában egyikük sincs abban a helyzetben, hogy a tolmácsolás minőségét minden szempontból megítélhesse (Kalina 1994; Pöchhacker 1994; Gile 2009), következésképpen célravezető ezeknek a szereplőknek a véleményét külön-külön vizsgálni ugyanazon eseményen. Kurz (1993, 1994) azt is kimutatta, hogy a konferencia különböző típusú hallgatósága között is eltérés tapasztalható. A felhasználók tipologizálásának lehetőségével Mack és Cattaruzza (1995) is foglalkozott és az egyes felhasználói típusokat a szinkrontolmácsoláshoz való általános viszonyulásuk alapján definiálták. Marrone (1993) és Vuorikoski (1993) ezzel szemben olyan eredményekre jutottak, melyek szerint a felhasználók elvárásai egyáltalán nem állandóak, azok nemcsak a különböző tolmácsolás kommunikációs helyzetek között, hanem akár egyetlen esemény során is változhatnak (Moser 1995, 1996).

Az eddigi eredmények alapján összegzésképpen megállapítható, hogy a felhasználói elvárásoknak van egy kontextustól független, általános készlete, amelyet kiegészítenek a szakterülethez, a kontextushoz kapcsolódó elvárások (Pöchhacker 2005; Downie 2016). Tehát maga a kontextus is alapvetően befolyásolja az adott tolmácsolás kommunikációs szituációt. Ez a megközelítés határozta meg a disszertációban bemutatott kutatások elméleti alapjait.

4. A fő kutatási kérdések és hipotézisek

a vallási kontextusban megvalósuló tolmácsolás szakirodalmára támaszkodva a következő fő hipotézis (H) igazolására vagy cáfolására fókuszálnak:

K: Definiálható-e a vallási kontextusban megvalósuló tolmácsolás, mint a tolmácsolás speciális fajtája? Milyen aspektusok különböztetik meg a vallási kontextusban megvalósuló tolmácsolást a tolmácsolás más, már definiált speciális fajtáitól?

H: A vallási kontextusban megvalósuló tolmácsolás a tolmácsolás speciális fajtájaként definiálható, mert olyan aspektusok jellemzik, amelyek a tolmácsolás más speciális fajtáiban nem lelhetők fel. Ezek a sajátosságok nem kizárólag nyelvi, terminológiai vonatkozásúak, hanem olyan nyelven kívüli jelenségek is, amelyek nem feltétlenül magából az adott tolmácsolott kommunikációs szituációból erednek, hanem az érintettek viselkedését azon kívül is meghatározó tényezőkből, mint például a vallás, az emberi egzisztencia transzcendens dimenziója és a szakrális szöveg meghatározó szerepe.

A következő alpontokban a kutatások (K) előtt megfogalmazott kérdéseket (k) és hipotéziseket (h) mutatom be.

Az 1. kutatás kérdései és hipotézisei a megrendelői elvárások feltérképezése kapcsán

K1k1: Milyen szempontok alapján választja ki a megrendelő katolikus egyház a tolmácsokat a tolmácsolt vallási eseményre?

K1h1: A megrendelő katolikus egyház sajátos kritériumrendszer alapján választja ki a tolmácsokat a tolmácsolt vallási eseményre, s ez a kritériumrendszer eltér a nyelvi piacon professzionális nyelvi közvetítéssel foglalkozó szolgáltatók által alkalmazott kritériumrendszerektől. A katolikus egyház mint megrendelő számára elsődleges szempont a tolmács vallási hovatartozása, az adott vallási közösséghez tartozása, s ez után vizsgálja a nyelvismeretet, a szakterületi jártasságot, illetve a tolmácsolási tapasztalatot általában vagy az egyházban.

K1k2: A katolikus egyház mint megrendelő milyen tulajdonságokat, készségeket vár el a vallási kontextusban dolgozó tolmácsoktól?

K1h2: A katolikus egyház mint megrendelő prioritásként kezeli, hogy a tolmács legyen gyakorló katolikus, tudjon azonosulni a tolmácsolt vallási eseménnyel, legyen jártas a teológia terminológiájában és a hitigazságokban, s vállalja a nyelvi közvetítést. Ha tagjai között választási lehetősége van, a nyelvismeretet várja el alapvető készségként, majd ez után vizsgálja, hogy a tolmács rendelkezik-e tolmácsolási tapasztalattal általában vagy az egyházban. A képzettség nem szerepel az elvárt tulajdonságok között.

K1k3: Miként látja a megrendelő katolikus egyház a tolmács szerepét a szinkrontolmácsolt vallási eseményen?

K1h3: A megrendelő katolikus egyház a szinkrontolmácsolt vallási eseményen elsősorban úgy

tekint a tolmácsra, mint a közösség tagjára. Ugyanakkor, ha szinkrontolmácsolási módról van szó, tudatában van annak is, hogy a tolmács munkáját végző nyelvi közvetítőként is jelen van. Minél nagyobb egy esemény, ahol a tolmács egy kabinban elzárva dolgozik és a hangja csak egy készüléken keresztül hallatszik, a megrendelő annál inkább egyfajta szolgáltatóként érzékeli a tolmács szerepét. Ez a szerep felerősödik, ha a tolmács még díjazásban is részesül. Kisebb, bensőségebb rendezvény alkalmával, a megrendelő és a tolmács közötti közvetlenebb viszonynak köszönhetően – főleg, ha a tolmács díjazás nélkül pro bono dolgozik – inkább tekint rá mint résztvevőre.

A 2. kutatás kérdései és a hipotézisei a felhasználói elvárások feltérképezése kapcsán

K2k1: Miként látják a felhasználók a tolmács szerepét a szinkrontolmácsoló vallási eseményen?

K2h1: A szinkrontolmácsoló vallási esemény felhasználói nem pusztán mint nyelvi közvetítő tekintenek a tolmácsra, hanem úgy is mint aki az esemény egyik résztvevője. Az, hogy a nyelvi közvetítői szerep vagy a résztvevői szerep dominál, az függ az adott esemény jellegétől és méretétől, valamint a résztvevők közötti viszonytól.

K2k2: Milyen szempontok alapján ítélik meg a felhasználók a tolmácsolás minőségét a szinkrontolmácsoló vallási eseményen?

K2h2: A felhasználók elsősorban a terminológiai pontosság és a tolmácsolás folyékonyága, a tolmács beszédprodukciója alapján ítélik meg a tolmácsolás minőségét az adott eseményen. Ezen kívül fontos szempont számukra, hogy visszaadja a tolmács a forrásnyelvi beszélő stílusát, az előadás hangulatát, az viszont nem fontos számukra, hogy a tolmács neme megegyezzen a forrásnyelvi beszélő nemével.

K2k3: A felhasználók milyen tulajdonságokat, készségeket várnak el a vallási kontextusban dolgozó tolmácsoktól?

K2h3: Az olyan típusú készségek mellett mint a magas szintű nyelvismeret, illetve jártasság a szakterülethez, a teológiához, az egyházi hagyományokhoz, kultúrához kapcsolódó ismeretekben, a felhasználók azt is elvárják a tolmácsról, hogy legyen az adott egyház tagja. A vallási kontextus felhasználói ebben látják a garanciát arra, hogy a tolmács teljes mélységében megértse a kommunikációs eseményt és azt a vallási esemény céljainak megfelelően közvetíteni tudja.

A 3. kutatás kérdései és a hipotézisei a vallási kontextusban közreműködő tolmácsok profiljának, motivációinak, bevonódásuknak, a professzionális és nem-professzionális tolmácsok együttműködésének, valamint a tolmácsok megküzdési stratégiáinak és technikáinak feltérképezése kapcsán

K3k1: Milyen elvárásokkal találkoznak a tolmácsok vallási kontextusban a katolikus egyház mint megrendelő részéről a toborzási folyamat során érvényesülő kiválasztási szempontok alapján?

- K3h1: A tolmácsok tapasztalatai szerint vallási kontextusban a kiválasztási kritériumok között prioritás a közösséghez tartozás még a nyelvismerettel vagy a tolmácsolási tapasztalattal szemben is. A kiválasztási szempontok között gyakran szerepel a katolikus hitben való nevelkedés, illetve a hit aktív gyakorlása. Ezen kívül meghatározó a kontextusspecifikus terminológia, szokásrend ismerete, ami meghaladja az olyan jellegű specializációt, amelyet egy szakterület kíván meg a tolmácstól.
- K3k2: Mi motiválja a tolmácsokat, hogy vallási kontextusban fogadjanak el tolmácsolási megbízást?
- K3h2: A tolmácsok motivációi gyakran a közösséghez tartozásból, vallási meggyőződésükből erednek, illetve érintettségükből az adott vallási eseményben és ritkábban anyagi megfontolásokból.
- K3k3: Mennyiben vesznek részt a tolmácsok semleges nyelvi közvetítőként a katolikus egyház által rendezett többnyelvű szinkrontolmácsolt vallási eseményen, illetve mennyire vonódnak be az adott szinkrontolmácsolt vallási eseménybe?
- K3h3: Mivel a tolmácsolt többnyelvű vallási eseményen dolgozó tolmácsok gyakran a közösség tagjai közül kerülnek ki, és nem semleges nyelvi közvetítők, hanem maguk is bevonódnak a vallási eseménybe, így annak résztvevőivé is válnak. A vallási kontextusban dolgozó tolmácsok – személyiségüktől is függően – különböző mértékben őrzik meg semlegességüket, vagy vonódnak be a tolmácsolt eseménybe.
- K3k4: Miként valósul meg az együttműködés a képzett és nem képzett tolmácsok között a vallási szinkrontolmácsolt eseményen?
- K3h4: Az eltérő kompetenciakészlettel egymás mellé kerülő tolmácsok között nem tud olyan olajozott együttműködés kialakulni, mint az összeszokott kabintársak között, illetve egyenlőtlen terhelést jelent a képzett és képzetség nélkül dolgozó tolmácsok munkamegosztásában. Ugyanakkor azt is feltételeztem, hogy a kontextusnak megfelelő mentalitásnak köszönhetően a tolmácsok kisegítik egymást, és így kompetenciáik kölcsönösen kiegészítik egymást.
- K3k5: Melyek a tolmácsok hosszútávú stratégiái és rövidtávú megküzdési technikái a vallási kontextusban?
- K3h5: A professzionális és nem-professzionális tolmácsok hosszútávú stratégiái és rövidtávú megküzdési technikái eltérnek a vallási kontextusban. A professzionális tolmácsok inkább támaszkodnak tolmácsolási készségeikre és a kontextusspecifikus felkészülésre úgy tekintenek, mint egyfajta szakterületre való felkészülésre. A nem képzett tolmácsok szakterületi felkészültségükre, az egyházi kontextusban való szocializációjukra támaszkodnak leginkább, valamint a vallási kontextusban szerzett tolmácsolási tapasztalataikra. A rövidtávú megküzdési technikák között olyan puha készségek érvényesülnek, mint a kabintárs iránti empatikus hozzáállás, a csapatszellem, az alkalmazkodás az aktuálisan alkalmazható technológiák használatához.

A 4. kutatás kérdései és a hipotézisei a vallási kontextusban dolgozó tolmácsok felkészítését segítő képzési programok feltérképezése kapcsán

K4k1: Mi a vallási kontextusban dolgozó tolmácsok felkészítését szolgáló képzési programok célja?

K4h1: A vallási kontextusban dolgozó tolmácsok felkészítését szolgáló képzési programok elsősorban a tolmácsolási készségek pótlását célozza meg, s e mellett a kontextusspecifikus ismereteket is pótolni vagy fejleszteni kívánják. Ezek a képzési programok külön figyelmet szentelnek a tolmácsolás transzcendens dimenziójának a feltárása is.

K4k2: Mennyiben szolgálják a többnyelvű szinkrontolmácsolt vallási kommunikációs események érintettjeinek elvárásait a vallási kontextusban dolgozó tolmácsok felkészítését szolgáló képzési programok?

K4h2: A vallási kontextusban dolgozó tolmácsok felkészítését szolgáló képzési programokat az adott vallási közösség saját igényei szerint szervezi. Ahol ilyen képzési program nem érhető el egy konkrét vallási esemény előtt, a képzést a rendezvény céljainak megfelelően, a többnyelvű szinkrontolmácsolt vallási kommunikációs esemény érintettjeinek elvárásai szerint alakítják. Ezek között elsősorban a tolmácsok már meglévő kompetenciakészlete határozza meg, hogy milyen ismeretanyag elsajátítására, milyen készségek fejlesztésére fókuszálnak az egyes képzési modulok.

K4k3: Miként épülnek fel a vallási kontextusban dolgozó tolmácsokat segítő képzési programok?

K4h3: A vallási kontextusban dolgozó tolmácsokat segítő képzési programok több modulból állnak. Ezek közül az egyes modulok a kontextusspecifikus ismeretek elmélyítésére fókuszálnak, míg más modulok a tolmácsolási készségeket fejlesztik. Ezeknek a képzési programoknak a nyelvi fejlesztés nem része, legfeljebb a szakterületi terminológia szerepel a programokban. Ezek a képzési programok arra is figyelmet fordítanak, hogy a tolmács megtanuljon a nyelvi közvetítés transzcendens dimenziójára is támaszkodni a munkája során.

5. Az értekezés felépítése

A disszertáció első hat fejezete tartalmazza azokat az elméleti háttérinformációkat, amelyek alapként szolgálnak az értekezés következő hét fejezetében bemutatott kutatási eredmények és következtetések bemutatásához.

Általános bevezető 1. fejezet után a disszertáció 2. fejezete ad általános betekintést a disszertáció kutatásaiba, majd a 3. fejezet tolmácsolástörténeti szempontból közelíti meg a tolmácsolás megnövekedett szerepét a Magyar Katolikus Egyházon belül a Budapesten 1938-ban és 2021-ben megtartott két nemzetközi eucharisztikus kongresszus példáján.

A disszertáció 4. fejezete olyan fogalmakat definiál, amelyek a négy kutatás eredményeinek bemutatása során szükségesek, úgy mint közösségi, dialógus és

konferenciatolmácsolás, a konszekutív- és szinkrontolmácsolás, a szöveggel támogatott szinkrontolmácsolás és blattolás, a tolmácsok stratégiái és technikái, professzionális, nem-professzionális, para- vagy félprofesszionális tolmács. A fejezet két tolmácskompetencia-modell bemutatásával zárul.

Az 5. fejezet a vallási kontextusban megvalósuló tolmácsolás elméleti és empirikus szakirodalmi áttekintését tartalmazza a tolmácsolástudomány és a vallás szemszögéből.

A 6. fejezet a vallási kontextusban megvalósuló tolmácsolás fogalmi kereteinek tisztázását tűzi ki célul, a speciális tolmácsolási típus alapkategóriájának, elnevezésének meghatározásával, a kutatott terület definiálásával a tolmácsolás általános gyakorlatához és a tolmácsolás további speciális fajtáihoz képest. Az 6. fejezet második részében mutatom be azokat a nyelvi és nem nyelvi aspektusokat, amelyek a vallási kontextus sajátosságait adják.

A 7. fejezetben fogalmazom meg a disszertációban bemutatott négy kutatás kérdéseit, hipotéziseit, módszereit, az alkalmazott kutatási eszközöket és a kutatások menetét.

A 8. fejezet a megrendelői elvárások vizsgálatára irányuló kutatást mutatja be, majd a 9. fejezet tárgyalja a felhasználói elvárásokat.

A 10. fejezet foglalkozik a vallási kontextusban dolgozó tolmácsok profiljával, motivációjukkal, amelyek alapján munkát vállalnak ebben a kontextusban, bevonódásuk mértékével, a professzionális és nem-professzionális tolmácsok együttműködésével, valamint megküzdési stratégiáikkal és technikáikkal.

A 4. kutatást bemutató 11. fejezet azokat a képzéseket térképezi fel, amelyek a vallási kontextusban dolgozó tolmácsok készségeinek, ismereteinek fejlesztését, elmélyítését célozzák meg.

A 12. fejezetben ellenőrzöm a 7. fejezetben a kutatási kérdések után megfogalmazott hipotéziseket, majd, a 13. fejezetben összegzem a kutatások eredményeit, a 14. fejezetben pedig rámutatok a kutatás korlátaira. A 15. fejezet veszi számba a lehetséges jövőbeli kutatási irányokat.

A disszertációt a szakirodalmi hivatkozások jegyzéke, a kutatási eszközöket bemutató függelékek, valamint a képek, táblázatok és ábrák jegyzéke zárja.

6. A kutatás módszerei és kutatási eszközök

A disszertációban bemutatott kutatási célok elérése és a kutatási kérdések megválaszolása érdekében a kvalitatív és kvantitatív kutatást kombinálom, melyek során a megfigyeléses kutatást egészítem ki a félstrukturált interjú, a nyomtatott és online kérdőíves felmérés eszközeivel. Mivel a kutatásokat a gyakorlatban tapasztalt kontextusspecifikus jelenségek háttérében meghúzódó összefüggések, körülmények feltárása motiválja, a kutatási módszerek is feltáró, leíró, főleg kvalitatív, részben kvantitatív jellegűek. A következtetések fő iránya induktív, tehát a részletek megfigyelésével és leírásával kívánok a holisztikus kép megalkotásához hozzájárulni. A megfigyelés, valamint a nyomtatott és az online kérdőíves felmérés kvalitatív és kvantitatív adatok gyűjtésére alkalmasak, míg a félstrukturált interjúk jellemzően kvalitatív adatok gyűjtését teszik lehetővé.

A kvantitatív adatokat egyszerű statisztikai módszerekkel elemzem, míg a kvalitatív adatokat tartalomelemzéssel dolgozom fel, a kutatási kérdésekben magadott fókuszok szerint, kiegészítve a kutatási kérdésekben esetleg nem szereplő, de a résztvevők válaszaiban

számottevő mértékben ismétlődő motívumok figyelembevételével.

A disszertációban bemutatott kutatás összesen négy különböző kutatást foglal magába, melyek során kutatási eszközöm a helyszíni megfigyelés, a félstrukturált interjú, a nyomtatott és online kérdőív valamint az írásbeli kikérdezés voltak.

Mivel a kutatás legalapvetőbb fogalmi kerete a tolmácsolás kontextusa, amit az adott társadalmi viszonyok alapvetően meghatároznak, a kutatás eredményei a vizsgált populációra értendők, a tolmácsolás gyakorlatára általában, további kutatások elvégzése után vonatkoztathatók.

A disszertációban megjelölt kutatások céljainak eléréséhez rendelt kutatási módszereket és kutatási eszközöket a 4. táblázat foglalja össze.

1. táblázat: A négy kutatás céljainak, módszertanának és eszközeinek összefoglalása

	A kutatás célja	A kutatási módszer	A kutatási eszközök
1. kutatás	A megrendelői elvárások feltérképezése	Kvalitatív kutatás	Félstrukturált interjú, nyomtatott kérdőíves felmérés
2. kutatás	A felhasználói elvárások feltérképezése	Kevert, kvalitatív és kvantitatív kutatás	Helyszíni megfigyelés, nyomtatott kérdőíves felmérés
3. kutatás	A tolmácsok profiljának, motivációinak, bevonódásuknak, a professzionális és nem-professzionális tolmácsok együttműködésének, a tolmácsok stratégiáinak és megküzdési technikáinak feltérképezése	Kevert, kvalitatív és kvantitatív kutatás	Félstrukturált interjú, nyomtatott kérdőíves felmérés, online kérdőíves felmérés
4. kutatás	A vallási kontextusban dolgozó tolmácsok felkészítését segítő képzési programok feltérképezése	Kvalitatív kutatás	Másodlagos kutatás, írásbeli kikérdezés

8. A fő kutatási kérdésekhez tartozó hipotézisek igazolása

A disszertációban bemutatott kutatásokat összefogó fő kutatási kérdés:

K: Definiálható-e a vallási kontextusban megvalósuló tolmácsolás, mint a tolmácsolás speciális fajtája? Miben különbözik a vallási kontextusban megvalósuló tolmácsolás a tolmácsolás más, már definiált speciális fajtáitól?

A főhipotézisek ellenőrzése:

H: A disszertáció négy empirikus kutatása megerősítette, hogy a vallási kontextusban megvalósuló tolmácsolást a tolmácsolás speciális fajtájaként definiálható, mivel jellemzik olyan aspektusok, amelyek a tolmácsolás más speciális fajtáiban nem fellelhetők. Ezek a sajátosságok nem elsősorban nyelvi vonatkozásúak, hanem inkább nyelven kívüli jelenségek, mint például a nyelvi közvetítés vallásos jellege, transzcendens dimenziója és a szakrális szöveg meghatározó szerepe. A tolmácsolási e speciális fajtája sajátos fejlődésen ment keresztül, ahol a képzettség és fizetség nélkül dolgozó önkéntes tolmácsok szerepe még napjainkban is meghatározó.

A megrendelői elvárások feltérképezésére irányuló 1. kutatás kérdései

K1k1: Milyen szempontok alapján választja ki a megrendelő katolikus egyház a tolmácsokat a tolmácsolt vallási eseményre?

K1k2: A katolikus egyház mint megrendelő milyen tulajdonságokat, készségeket vár el a vallási kontextusban dolgozó tolmácsoktól?

K1k3: Miként látja a megrendelő katolikus egyház a tolmács szerepét a szinkrontolmácsolt vallási eseményen?

A hipotézisek ellenőrzése:

K1h1: Az 1. kutatás eredményei megerősítették, hogy a katolikus egyház sajátos kritériumrendszert alkalmaz a tolmácsok kiválasztására a többnyelvű vallási esemény szervezése során, s ez a kritériumrendszer eltér a nyelvi piacon professzionális nyelvi közvetítéssel foglalkozó szolgáltatók által alkalmazott kritériumrendszerektől. Ez a kritériumrendszer nem tér el attól a kritériumrendszertől sem, melyet a szakirodalom (Downie 2016; Balci Tison 2016; Mlundi 2021; Shin 2013, 2024; Tegköl 2020; Vigouroux 2010) inkább konszekutív módban, gyakran a prédikációk tolmácsolására fókuszáló tolmácsolási események megfigyelése során ír le. Annak ellenére, hogy a szinkrontolmácsolás a konszekutív tolmácsoláshoz képest speciális szakmai készségeket követel meg, a katolikus egyház első körben saját tagjai között keresi a megfelelő nyelvismerettel, teológiai háttérismerettel és az egyházi nyelvezetben jártassággal rendelkező tolmácsot. Ebben látja annak garanciáját, hogy a tolmács tisztában van a hit alapvető kérdéseivel, megérti a teológiai terminológiát és képes lesz az eseményt annak mélységében átélni, s ezáltal azt közvetíteni a célnyelven.

K1h2: Az 1. kutatás alátámasztotta, hogy a katolikus egyház mint megrendelő prioritásként kezeli a tolmács vallási elkötelezettségét az egyházon belül annak érdekében, hogy tudjon azonosulni a tolmácsolt vallási eseménnyel, legyen jártas a teológia terminológiájában és a hit igazságaiban (Furmanek és Bałdyga 2020; Furmanek és Ślusarczyk 2016; Tipton és Furmanek 2016; Valero-Garcés 2020). A vallási hovatartozás után vizsgálja a nyelvismeretet, s majd ez után azt is, hogy a tolmács rendelkezik-e tolmácsolási tapasztalattal általában vagy az egyházban. A képzettséget igazoló dokumentum nem szerepel az elvárások között. A katolikus egyház tanítása alapján hisz abban, hogy tagjai között mindig van elegendő olyan szakember, aki rendelkezik azokkal a képességekkel, teológiai értelemben talentumokkal, karizmákkal, amelyeket a Szentlélek adományoz azoknak, akiknek arra szükségük van egy feladat, szolgálat ellátásához. A hívő arra kap küldetést, hogy ezeket a talentumokat a közösség javára kamatoztassa: használja és fejlessze (Hokkanen 2012, 2022; Tipton és Furmanek 2016). Az által, hogy az egyház saját tagjai közül választja ki a szakterületi ismereteket is megkövetelő feladatokra a megfelelő embereket, saját közösségének gazdagságát is reprezentálja (Downie 2016; Hokkanen 2022; Tipton és Furmanek 2016; Vigouroux 2010).

K1h3: Az 1. kutatás alátámasztotta, hogy a megrendelő katolikus egyház a szinkrontolmácsolt vallási eseményen is elsősorban úgy tekint a tolmácsra, mint a közösség tagjára (Downie 2014, 2024; Hokkanen 2022; Tipton és Furmanek 2016; Vigouroux 2010), aki részt is vesz a tolmácsolt vallási eseményen. Ugyanakkor, a szinkrontolmácsolási mód miatt felerősödik a munkáját végző nyelvi közvetítő szerepe is, ami olyan speciális készségeket követel meg, melyekkel nem mindenki rendelkezik (Downie 2024; Furmanek és Bałdyga 2020; Furmanek és Ślusarczyk 2016). A 2. kutatás nem támasztotta alá, sőt megcáfolta azt a hipotézist, miszerint minél nagyobb egy esemény, annál inkább csak egyfajta szolgáltatóként érzékeli a megrendelő a tolmács szerepét és ez a szerep felerősödik, ha a tolmács még díjazásban is részesül. Az eredmények azt mutatták, hogy az események méretétől, funkciójától függetlenül a megrendelők résztvevőként is tekintettek a tolmácsra, mivel saját közösségük tagjai közé, de legalább a katolikus egyházhoz tartoztak. Ezt a szerepet az sem befolyásolta, hogy a tolmács kapott-e a munkájáért fizetést. A 2. kutatás eredményei párhuzamba hozhatók a szakirodalomban Hokkanen (2012), Shin (2024), Tipton és Furmanek (2016) és Vigouroux (2010) megközelítésével, mely szerint, mivel a tolmács a közösség tagja és jellemzően ingyen végez nyelvi közvetítést saját közösségében, ezt a fajta önkéntes munkát a közösség és a hit szolgálatának érdekében végzi.

A felhasználói elvárások feltérképezésére irányuló 2. kutatás kérdései

K2k1: Miként látják a felhasználók a tolmács szerepét a szinkrontolmácsolt vallási eseményen?

K2k2: Milyen szempontok alapján ítélik meg a felhasználók a tolmácsolás minőségét a szinkrontolmácsolt vallási eseményen?

K2k3: A felhasználók milyen tulajdonságokat, készségeket várnak el a vallási kontextusban

dolgozó tolmácsoktól?

A hipotézisek ellenőrzése:

K2h1: A 2. kutatás eredményei rámutattak, hogy a felhasználók nemcsak úgy tekintenek a tolmácsra a vallási kontextusban megvalósuló tolmácsolási eseményen, mint nyelvi közvetítőre, hanem úgy is mint résztvevőre, az adott vallási közösség tagjára. Ha az adott rendezvény méretei nagyobbak, ahol a tolmács a felhasználók látószögén kívül esik, a felhasználók már a tolmácstól tették függővé, hogy csak dolgozik-e vagy résztvevőként is jelen van. Így az eredmények arra engednek következtetni, hogy a rendezvény funkciója és mérete nem befolyásolja azt a szerepet, amelyet a felhasználók a tolmácsnak tulajdonítanak, ami egybeesik Downie (2016) eredményeivel.

K2h 2: A felhasználók az eredetivel azonos tartalmat jelölték a legfontosabbnak, majd a pontos bibliai kifejezések és terminológia használatát, valamint a folyékony tolmácsolást és a tartalom kisebb-nagyobb módosítását az érthetőség érdekében. A tartalmi hűséghez kapcsolódó szempontok mellett a felhasználók számára fontos volt a tolmács beszédprodukciójának minősége is, hogy az folyamatos és gördülékeny legyen. A tolmács nemének egyezése a forrásnyelvi beszélőével nem volt fontos minőségi kritérium a felhasználók számára. A 2. kutatás tehát igazolta Shin (2024) eredményeit azoknak a minőségi kritériumoknak a kapcsán, amelyek alapján a felhasználók megítélik a tolmácsolás minőségét.

K2h 3: A 2. kutatás eredményei szerint a magas szintű nyelvismeret kiemelt helyen szerepelt azok között a tulajdonságok, készségek között, amelyeket a felhasználók a tolmácstól elvárnak. Ezt a tolmácsolási tapasztalat követte általában és egyházi környezetben. A tolmácskompetenciákon kívül a legfontosabb tulajdonságok között kontextusspecifikus tulajdonságokat említettek a felhasználók, akik számára fontos volt, hogy a tolmács legyen művelt, élje bele magát a témába, legyen lelkes és rendelkezzen hivatástudattal. Ez után következett a Biblia alapos ismerete, valamint a tolmácsképesítés. A 2. kutatás igazolta, hogy a felhasználók a kompetenciák egy komplex készletét várják el a vallási kontextusban közreműködő tolmácstól, s e kompetenciák rangsora, kis különbségekkel, de megerősítette Shin (2024) eredményeit.

A vallási kontextusban közreműködő tolmácsok profiljának, motivációinak, bevonódásuknak, a professzionális és nem-professzionális tolmácsok együttműködésének, valamint a tolmácsok megküzdési stratégiáinak és technikáinak feltérképezésére irányuló 3. kutatás kérdései

K3k1: Milyen elvárásokkal találkozhatnak vallási kontextusban a tolmácsok a katolikus egyház mint megrendelő részéről a toborzási folyamat során érvényesülő kiválasztási szempontok alapján?

K3k2: Mi motiválja a tolmácsokat, hogy vallási kontextusban fogadjanak el tolmácsolási megbízást?

- K3k3: Mennyiben vesznek részt a tolmácsok semleges nyelvi közvetítőként a katolikus egyház által rendezett többnyelvű szinkrontolmácsolt vallási eseményen, illetve mennyire vonódnak be az adott szinkrontolmácsolt vallási eseménybe?
- K3k4: Miként valósul meg az együttműködés a képzett és nem képzett tolmácsok között a vallási szinkrontolmácsolt eseményen?
- K3k5: Melyek a tolmácsok hosszútávú stratégiái és rövidtávú megküzdési technikái a vallási kontextusban?

A hipotézisek ellenőrzése:

K3h1: A 3. kutatás alátámasztotta azt a felvetést, hogy a vallási kontextusban dolgozó tolmácsok egy része azonosul a katolikus egyházzal, mint megrendelő elvárásaival, a közösséghez tartozást is fontosnak véli a kiválasztási kritériumok között, és ez után következik a megfelelő nyelvismeret és tolmácsolási tapasztalat. Az interjúkban résztvevő tolmácsok közül többen említették annak az alapvető szerepét, ha a tolmács a katolikus hitben nevelkedett, abban szocializálódott, illetve aktívan gyakorolja is a hitét, mert így lehet annak a nagy mennyiségű kontextusspecifikus terminológiának, szokásrendnek és háttértudásnak a birtokában, ami nem pótolható egy tolmácsolási eseményre történő szakterületi felkészüléssel.

A 3. kutatás azt a hipotézist is megerősítette, hogy vannak olyan tolmácsok, akik a kontextusspecifikus kiválasztási kritériumrendszerrel nem értenek egyet és inkább alkalmazzák a tolmácsolás mint szakma szabványai szerinti kiválasztási kritériumokat.

K3h2: A 3. kutatás empirikus adatokkal támasztotta alá, hogy a tolmácsok motivációja, hogy vallási kontextusban megbízást vállaljanak, összefügg azzal, hogy az adott vallási közösségnek tagjai-e vagy nem. Azok a tolmácsok, akik az adott valláshoz tartoznak, motiváltabbak, hogy vallási eseményen megbízást vállaljanak, és motivációjuk is többre jut. Szerepet játszik a vallási elkötelezettség, hogy otthonosan érzik magukat ebben a kontextusban, hogy a tolmácsolás lelki élményt is jelent számukra. Ez azt is jelenti, hogy sokszor szolgálatként vállalják ezt a feladatot, mert felelősnek érzik magukat a szakrális üzenet továbbításában. A motivációk között az anyagi tényezők is megjelentek, bár ezek nem domináltak, a tolmácsok elsősorban nem megélhetési célból vállalnak megbízásokat vallási kontextusban.

K3h3: A 3. kutatás megerősítette az összefüggést a között, hogy a közösség tagjai közül kiválasztott tolmács a vallási eseményen nem semleges nyelvi közvetítőként dolgozik, hanem maga is résztvevőként bevonódik a vallási eseménybe. A vallási kontextusban dolgozó tolmácsok személyiségüktől is függően különböző mértékben élték át az esemény lelki oldalát, volt köztük olyan, akinek a tolmácsolás fokozta a lelki élményt, de olyan is, aki a tolmácsolásra munkaként tekintett és az olyan kognitív terhet jelentett számára, hogy nem tudott a lelki tartalomra figyelni. A kutatásban az is megerősítést kapott, hogy ez a bevonódás lehet olyan mértékű, ami nehezíti vagy akár meg is akadályozza a tolmácsot a nyelvi közvetítésben.

K3h4: A 3. kutatás megerősítette, hogy a különböző kompetenciakészlettel rendelkező képzetlen és képzett, professzionális és nem-professzionális tolmácsok alkalmi együttműködése a tolmácskabinban számos nehézség forrása lehet a szinkrontolmácsolási esemény során. Az eltérő kompetenciakészlettel egymás mellé kerülő, egymás számára ismeretlen tolmácsok között nem mindig működött hatékonyan egymás kiegészítése a megakadások esetén, a professzionális tolmácsokra olyan feladatok hárultak, amelyek nem tartoznak egy tolmács kötelezettségei közé, illetve nagyobb terhelés alatt dolgoztak, hogy támogassák, kiegészítsék a képzetlen kabintársat. A tolmácsok megerősítették, hogy az átlagosnál bensőségesebb, a kontextusból eredő elfogadóbb kapcsolat alakult ki a tolmácsok között.

K3h5: A 3. kutatás alátámasztotta, hogy a professzionális és nem-professzionális tolmácsok hosszútávú stratégiáit és rövidtávú megküzdési technikáit a vallási kontextus befolyásolja. A professzionális tolmácsok, akik maguk is gyakorló katolikusok voltak, a tolmácsolási készségeikre való hagyatkozás mellett nem a szakterület terminológiájának megismerésével, hanem a konferencia témájában való elmélyüléssel és az előadások szövegeinek fordításával készültek. A nem képzett tolmácsok inkább hagyatkoztak jártasságukra a teológiai terminológiában, az egyházi kontextusban, de ők is készültek a konferencia témájában, illetve a rendelkezésre álló előadások fordításaival. A rövidtávú megküzdési technikák között gyakran említett példa volt a gépi fordítás és az online szótárak, adatbázisok, bibliafordítások használata, illetve számos olyan puha készség, melyek a tolmácsok közötti együttműködést szolgálta: például az empatikus hozzáállás, az ismeretek megosztása.

A vallási kontextusban dolgozó tolmácsok felkészítését segítő képzési programok feltérképezésére irányuló 4. kutatás kérdései

K4k1: Mi a vallási kontextusban dolgozó tolmácsok felkészítését szolgáló képzési programok célja?

K4k2: Mennyiben szolgálják a többnyelvű szinkrontolmácsolt vallási kommunikációs események érintettjeinek elvárásait a vallási kontextusban dolgozó tolmácsok felkészítését szolgáló képzési programok?

K4k3: Miként épülnek fel a vallási kontextusban dolgozó tolmácsokat segítő képzési programok?

A hipotézisek ellenőrzése:

K4h1: A 4. kutatás öt esetből négyben alátámasztotta, hogy a vallási kontextusban dolgozó tolmácsok felkészítését szolgáló képzési programok azokat az ismereteket és készségeket kívánják pótolni vagy elmélyíteni, amelyekre az adott vallási kontextusban szükség van. Egy program nem fordított figyelmet a tolmácskompetenciákra. A kontextusspecifikus képzések alkalmat nyújtanak a már képzett, vagy tolmácsolásban tapasztaltabb nyelvi közvetítők számára a kontextusspecifikus ismeretek pótlására, elmélyítésére, valamint a tolmácsolás transzcendens dimenziójának megismerésére.

K4h2: A 4. kutatás megerősítette, hogy a vallási kontextusban dolgozó tolmácsok felkészítését szolgáló képzési programokat az adott vallási közösség vagy konkrét vallási esemény céljainak megfelelően, tehát a többnyelvű szinkrontolmácsolt vallási kommunikációs események érintettjeinek elvárásai szerint alakítják ki, amelyek között a tolmácsok igényei is szerepelnek, aszerint, hogy milyen területen, milyen készségek fejlesztésére van szükségük.

K4h3. A 4. kutatás eredményei azt mutatják, hogy a vallási kontextusban dolgozó tolmácsokat segítő képzési programok nagy hangsúlyt fektetnek a kontextusspecifikus ismeretek elmélyítésére, a tolmácsolási készségeket pedig a szükséges mértékben, az adott felhasználói kör igényei szerint fejlesztik. Ezek a képzési programok a nyelvi kompetenciákat bemeneti feltételként kezelik, és nyelvi fejlesztés csak a szakterületi terminológia tekintetében része a tananyagoknak.

9. Az értekezés eredményeinek összefoglalása

A vallási kontextusban megvalósuló tolmácsolás kutatásához a disszertáció új elméleti és empirikus eredményekkel járul hozzá. Elméleti megközelítésben kísérletet tettem a vallási kontextusban megvalósuló tolmácsolás fogalmi kereteinek megteremtésére, elnevezésének meghatározására és a kontextusspecifikus aspektusok feltérképezésére.

A disszertáció empirikus kutatásokat is bemutat, amelyek magyarországi tolmácsolt vallási rendezvények megfigyelésével és vizsgálatával olyan környezetben szolgálnak adatokkal, amelyekkel a szakirodalomban még csak nagyon korlátozott mértékben találkozhatunk (Paksy 2016; Szentirmay 2022, 2023, 2024a, 2024b, 2024c, 2025; Torgyán 2019).

Mivel Magyarország nyelvileg jellemzően homogén ország, a templomi szertartások során nem jellemző a nyelvi közvetítés. Ezért a Magyar Katolikus Egyházban évente pár alkalommal fordul elő, hogy szinkrontolmácsolásra lenne szükség egy vallási rendezvényen. A konszekutív tolmácsolási módban bonyolított többnyelvű vallási események már gyakoribbak, azonban ezek többségében az egyházon belül megoldható a tolmácsolás, maguk a papok is vállalnak ilyen szerepet, de főként azok a hívek, akikre nyelvismeretük és az egyházban betöltött aktív szerepük miatt „rátalál” ez a feladat. Ezek a tolmácsolási események tehát gyakran ad hoc zajlanak, nem fordulnak külsős szolgáltatóhoz, már csak azért sem, mert az egyház így érzi biztosítva a tanítása szerint megfelelő terminológiai pontosságot, a kommunikációs szituáció helyes értelmezését a tolmács részéről.

A disszertáció bemutatta, milyen kritériumok szerint jár el a katolikus egyház a tolmácsok toborzása során, hogy a prioritást élvező kritérium, hogy a tolmács legyen gyakorló katolikus (Vigouroux 2010; Karlik 2012; Hild 2015; Balci Tison 2016; Tipton és Frumanek 2016; Tekgül 2020; Hokkanen 2022), mennyire leszűkíti a megfelelő szakmai felkészültséggel rendelkező tolmács kiválasztását, ami számos kompromisszumra kényszeríti az egyházat, mint megrendelőt. Ezek között a kompromisszumok között első helyen szerepel, hogy nem követelik meg a tolmácsképesítést, ez azonban nem jelenti azt, hogy ne kezelnék kiemelt helyen a

megfelelő nyelvismeretet, a jártasságot a teológiai terminológiában és az egyházi nyelvezetben, valamint a tolmácsolási tapasztalatot általában is az egyházi környezetben.

A felhasználók és a megrendelők elvárásainak és igényeinek felmérése alátámasztotta Da Silva et al. (2018), Karlik (2010), és Shin (2024) megfigyeléseit, melyekből az derült ki, hogy a tolmácskompetenciák mellett a szakterületi ismeretek és a puha készségek, valamint természetes adottságok is hozzájárulnak a tolmácsolás minőségének megítéléséhez. Ezenkívül új szempontként jelent meg a 2. és 3. kutatásban a megrendelőkkel és a tolmácsokkal készített interjúk során, hogy a vallási kontextusba szocializálódni kell, azaz már gyermekkortól kezdődően szükséges belenőni ahhoz, hogy valaki birtokában lehessen mindannak a háttértudásnak, ami a tolmácsoláshoz szükséges lehet. Ez a megközelítés párhuzamba állítható azzal a templomi gyakorlattal, amelyről Karlik (2010) számol be a gambiai közösségekben, ahol gyermekkortól kezdődően sajátítják el a közösség tagjai a tolmácsolás gyakorlatát. De itt megemlíthetjük akár Kaufmann (2005) történeti leírását a zsidó templomi közösségekben kialakított tóraolvasás gyakorlatáról, amelynek szereplői szintén fiatal kortól kezdődően tanulnak bele a felolvasás rituáléjába, azt generációk adják át egymásnak.

A kutatások arra is alkalmat adtak, hogy empirikus adatok segítségével azonosíthassam a katolikus hívek mint felhasználók elvárásait (Karlik 2010; Snellig 1989). E felhasználói csoport befolyásolta a tolmácsok munkáját, akik a hallgatóságnak megfelelően választották meg a szentírási szakaszok idézéséhez a megfelelő bibliafordítást, egyházi dokumentumokat, hogy azokat pontosan idézhessék, hiszen ezeket a katolikus hívek ismerhetik annyira, hogy nem megfelelő fordítás esetén a hibás szóhasználat „zavarhatja a fülüket”.

A disszertáció számos empirikus adattal szolgált az írásbeliség jelentőségére a vallási kontextusban, az írott szakrális szöveg mindenek felett álló szerepére (Hild 2015, 2017), amikor a tolmácsok hosszútávú stratégiáinak és rövidtávú technikáinak feltérképezése során feltárta a tolmácsok alapvető törekvését arra, hogy a tolmácsolandó szövegeket előre beszerezzék és lefordítsák, hogy ezáltal biztosíthassák az intertextuális utalások és idézések pontosságát. Ez a vallási kontextusban megvalósuló szinkrontolmácsolás esetén a szöveggel támogatott szinkrontolmácsolás gyakoriságát, meghatározó szerepét mutatja. Ez kihatással lehet a képzési programok alakítására is.

Az írott szövegekre való ilyen mértékű támaszkodás tükrözi a tolmácsok felelősségérzetét és szöveghűsége törekvését a tolmácsolási esemény felett álló szakrális szöveggel szemben. Ez a fajta szöveghűség nem magyarázható kizárólag a tolmácsszakmai elvárásokkal, hanem azzal a fajta elkötelezettséggel is, amelyet a tolmács a szakrális szöveg, illetve saját vallása iránt érez. A hűség a szakrális szöveghez a tolmács közösséghez való tartozásában gyökeredzik: a tolmácsolt vallási eseményen nem csak dolgozik, mint tolmács, hanem résztvevőként is jelen van. Így a tolmácsnak nagyon komplex kompetenciakészlettel kell rendelkeznie (Kaczmarek 2010; Albl-Mikasa 2012; Mężyk 2022) a vallási kontextusban, amelynek része egy olyan személyes aspektus is, ami a vallására vonatkozik. Ha a tolmács a közösség tagjaként van jelen egy tolmácsolt eseményen, akkor részt is vesz rajta, ami azt jelenti, hogy szerepet játszik a hitbeli meggyőződése is. Így a tolmács nem semleges nyelvi közvetítőként működik közre, hanem bevonódik az eseményekbe, aminek következtében egy személyben több szerepet is egyesít: egyszerre szolgáltatást nyújtó tolmács és szolgálatot teljesítő közösségi tag.

A 3 kutatás empirikus példát hozott arra, hogy a tolmács bevonódása a tolmácsolt vallási eseménybe egy kontinuum mentén képzelhető el, mert személyiségtől függően a tolmácsolás hozzájárulhat a lelki élmény fokozásához, vagy akár annak teljes megakadályozásához is. Nem minden tolmács tudja a különböző szerepeket kombinálni, ezért választásra kényszerül. Másik oldalról megközelítve, a bevonódás magát a tolmácsolást is akadályozhatja, ha a tolmács érzelmileg olyan állapotba kerül (Hokkanen 2022). Az interjúkból a tolmácsok bevonódására vonatkozó eredményeket a felhasználói elvárások felmérésének eredményei is alátámasztották, melyben a megfigyelt tolmácsolási események hallgatósága inkább tette a tolmácsról függővé azt, hogy tolmácsként vagy résztvevőként van-e jelen a rendezvényen. Ez az eredmény nem állítható párhuzamba azzal, amit a szakirodalom tükröz, melyben többségében olyan tolmácsok állnak a megfigyelések fókuszában, akik teljesen bevonódnak a kommunikációs eseményekbe. A disszertációban bemutatott első három kutatás azt is feltárta, hogy a tolmács résztvevőként is jelen van a tolmácsolt vallási eseményen, függetlenül annak méretétől is funkciójától: az egy hetes nemzetközi kongresszuson, az egy napos konferencián, de a pár órás könyvbemutatón is.

Az, hogy a tolmács szolgálatot teljesít, illetve résztvevőként is jelen van a tolmácsolt vallási eseményen attól sem függ, a 2. és 3. kutatás eredményei alapján, hogy a munkájáért kap-e fizetést vagy nem. A tolmácsolásnak vallási kontextusban mindig van egy szolgálat jellegű oldala.

A disszertáció 1. és 2. és 3. kutatása is empirikus adatokkal támasztotta alá, hogy a katolikus egyházon belül a szóbeli fordításra vonatkozóan nincs iránymutató szabályozás, ezért fordulhat elő, hogy olyan két nagyon hasonló jellegű rendezvény esetén, mint amilyen a 2016-os krakkói Világifjúsági Találkozó és a 2021-es nemzetközi eucharisztikus kongresszus voltak, a tolmácsok toborzása, felkészítése teljesen eltérő módon zajlott, így a tolmácsok kompetenciakészlete is nagyon különbözött, ami alapvetően befolyásolta a tolmácsok együttműködését is. A 4. kutatás ehhez az eredményhez annyiban járul hozzá, hogy nem szerepel közte egy a vallási szinkrontolmács-tanfolyamhoz hasonló alkalmi képzési program, amely a világifjúsági találkozót megelőzte, mert az eucharisztikus kongresszus előtt ilyet nem szervezett az egyház. A 3. kutatásban nyilatkozó tolmácsok válaszai alátámasztották Tipton és Furmanek (2016: 261) megállapításait, miszerint különösen is fontos, hogy a tolmács tudatában legyen, készségeinek mik a határai, mik lehetnek az elfogultság forrásai, s miként tud saját magára is odafigyelni, hogy megfelelő rugalmassággal legyen képes kezelni a stresszhelyzeteket.

A disszertációban bemutatott kutatások eredményei megerősítették a vallási kontextusban megvalósuló tolmácsolás kettős dimenzióját (Preslar 2014; Tipton és Furmanek 2016). Mind a megrendelők, mind a tolmácsok között volt olyan válasz, amely a vallási kontextusban történő tolmácsolás transzcendens természetét emelte ki, amikor a tolmács úgy érzi, hogy ez a szolgálat nem róla szól, tehát nem is csak saját képességein múlik a tolmácsolás sikere, ezért bevonja a transzcendenst is a tolmácsolási feladatba. Például imádkozik a Szentlélekhez tolmácsolás előtt, vagy rábízza magát a Szentlélekre, hogy ő juttassa az eszébe az adott pillanatban megfelelő szavakat (Hokkanen 2022), vagy akár annyira elragadja a buzgóság és a lelkesedés, hogy a szokásos váltások ritmusát figyelmen kívül hagyva tolmácsol végig hosszabb beszédeket vagy több órát is, anélkül, hogy váltana kabintársával.

Ez nem jelenti azt, hogy ne fordítanának a tolmácsok nagy figyelmet a felkészülésre, hiszen az is lelkiismereti kérdés, sőt, egész életre szóló tanulási folyamat. Így van alapja annak,

hogy az egyház reprezentálja belső gazdagságát, hogy tagjai között vannak a feladat ellátásához szükséges talentummal megáldott emberek, illetve hogy az egyház vállalja azt a küldetést, hogy nyelvi különbségektől függetlenül kívánja Isten üzenetét eljuttatni mindenkinek. Ez a Magyar Katolikus Egyház esetén mind a NEK, mind a Via Ecclesiae konferencia, de akár az Új Város kiadó könyvbemutatója alkalmával is megmutatkozott, a híveknek volt alkalmuk a hitüket az egyetemes egyházon belül megélni.

Bár ez az egyház egyetemes, tehát egy egység, mégis, ahogy az a 2., a megrendelők elvárásait felmérő kutatásból is kiderült, méretei miatt a tolmácsoláshoz való viszony, a felhasználói és megrendelői elvárások nem egységesek, ahogy az Downie (2016) kutatásaiban is megmutatkozott, ahol a pünkösdisták egyházon belül a különböző közösségek különböző szükségletei alakították a felhasználói elvárásokat, ami a kontextustól függetlenül visszahatott a tolmácsolásra.

A téziszűzetben hivatkozott irodalom jegyzéke

- Adebayo, R. O. és Zulu, S. P. 2023. Divergences and the sermonic replications in interpreters' oral interpretation and communication among Pentecostal Churches. *International Journal of Research in Business and Social Science* Vol. 12. No. 2. 301–309. <https://doi.org/10.20525/ijrbs.v12i2.2328>
- Albl-Mikasa, M. 2013. Developing and cultivating expert interpreter competence. *Interpreters' Newsletter* Vol. 18. 17–34.
- Alvarenga, M. 2018. *Church interpreting: Stakeholders' expectations and attitudes towards the quality of a hybrid interpreting practice*. [Unpublished masters' thesis] University of Surrey.
- Balcı Tison, A. 2016. *The interpreter's involvement in a translated institution: A case study of sermon interpreting* [Doctoral thesis]. Universitat Rovira i Virgili.
- Bearden, C. E.: 1975. *A handbook for religious interpreters for the deaf*. Home Mission Board of the Southern Baptist Convention,
- Biamah, S. J. J. 2013. Dealing With Communication Challenges during Interpretation of Church Sermons in UASIN GISHU County, Kenya. *International Journal of Humanities and Social Sciences*. Vol. 3. No. 14. 148–157.
- Blake, J. 2004. *Signing the Scriptures: A starting point for interpreting the Sunday readings for the deaf; year A 2004*, Archdiocese of Chicago, Liturgy Training Publications.
- Bonin, M. 2017. *Eine qualitative Untersuchung der Erwartungshaltung Gehörloser an Gebärdensprachdolmetscher im kirchlichen Setting* [Masters dissertation]. Westsächsische Hochschule Zwickau.
- Bühler, H. 1986. Linguistic (semantic) and extra-linguistic (pragmatic) criteria for the evaluation of conference interpretation and interpreters. *Multilingua* 5–4, 231–235.
- Da Silva, I. A. L., Soares, E. B., Esqueda, M.D. 2018. Interpreting in a Religious Setting: An Explanatory Study of the Profile and Interpretative Process of Volunteer Interpreters. *Traducao em Revista* Vol. 24. 1–24. <https://doi.org/10.17771/PUCRio.TradRev.34553>
- De Tan, A. K., Amini, M. és Lee, K.-F. 2021. Challenges faced by non-professional interpreters in interpreting church sermons in Malaysia. *International Online Journal of Language, Communication, and Humanities* Vol. 4. No.1. 53–74.

- Downie, J. 2014a. Towards a homiletic of sermon interpreting. *Journal of the Evangelical Homiletics Society* Vol. 14. No. 2, 62–69.
- Downie, J. 2016. *Stakeholder expectations of interpreters: A multi-site, multi-method approach*. Unpublished doctoral thesis. Heriot-Watt University.
- Downie, J. 2018. Preaching As Interpreting (But Not the Kind We Are Used To). *Journal of the Evangelical Homiletics Society* Vol. 18. No. 1. 49–61.
- Downie, J. 2023b. Building Partnership Between Church Interpreting and Bible Translation *Journal of Translation* Vol. 19. No.1. 1–22.
- Downie, J. 2023d. A critical review of church interpreting research, *Interpreting and Society: An Interdisciplinary Journal* Vol. 4. No. 1. 67–94.
- Downie, J. 2024. *Multilingual Church Strategies for Making Disciples in All Languages*. Littleton: William Carey Publishing
- Du Plessis, M. 2017. *Church interpreting in an interdenominational Christian context in urban Johannesburg* [Doctoral dissertation]. University of the Witwatersrand.
- Duve, A. 2014. "How Can They Believe In The One of Whom They Have Not Heard? And How Can They Hear Without Someone Preaching To Them?" Evangelizing The Deaf Community By Overcoming The Obstacle Of The Spoken Word. Hozzáférés: 2024. 11.05.
<http://essays.wisluthsem.org:8080/bitstream/handle/123456789/9/Duve.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Elias, R. 2019. Wissen heißt nicht Glauben: Eine Fallstudie zu Dolmetschkonzepten und zur Wahrnehmung von DolmetscherInnen beim Kirchendolmetschen [Knowing does not mean believing: a case study on interpreting concepts and the perception of interpreters in church interpreting] [Master's thesis]. Karl-Franzens-Universität.
- Franke, S. 2014 *Dolmetschen von Predigten in freikirchlichen Gemeinden: eine Qualitätsanalyse am Beispiel von 3 Grazer Gemeinden*. Diploma Thesis. Graz University
- Furmanek, O., Ślusarczyk, H. SVD. (eds) 2016. Iskry miłosierdzia na łączach Historie tłumaczy symultanicznych Sparks of Divine Mercy Along the Wires Simultaneous Interpreters' Stories. Górna Grupa: Verbinum.
- Furmanek, O. és Baldyga, S. M. 2020. Faith-related interpreting: Simultaneous interpreters' team at the World Youth Day Krakow 2016. In: Marczuk, B.; Piechnik, I. (eds) *Discours Religieux Languages Texts Traction*. Kraków: Biblioteka Jagiellońska. 131–147.
- Furmanek, O. 2022. Interpreting and Religion In: Israel, H. (Ed.) *The Routledge Handbook of Translation and Religion*. Taylor & Francis Group. 121–137.
<https://doi.org/10.4324/9781315443485-10>
- Giannoutsou, M. Z. 2014. *Kirchendolmetschen – Interpretieren oder Transformieren?* [Church interpreting – Interpreting or transforming?] Frank & Timme Vol. 65. Frank & Timme GmbH.
- Gile, D. 2009. *Basic concepts and models for interpreter and translator training*. Amsterdam: Benjamins. <https://doi.org/10.1075/btl.8>
- Harris, B. 2009e. Church Interpreters 4: Simultaneous. „Unprofessional Translation” blog. (2009. augusztus 27.) Hozzáférés: 2023.05.03.
<https://unprofessionaltranslation.blogspot.com/2009/08/chrch-interpreters-4-simultaneous.html>

- Hild, A. 2015. Religious settings. In: Pöchhacker, F. (ed.) *Routledge encyclopedia of interpreting studies*. London and New York: Routledge. 344–346.
- Hild A. 2017. The role and self-regulation of non-professional interpreters in religious settings: The VIRS project. In: Antonini, R., Cirillo, L., Rossato, L., Torresi, I. (eds) *Non-professional Interpreting and Translation: State of the art and future of an emerging field of research*. Amsterdam: John Benjamins. 177–194. <https://doi.org/10.1075/btl.129.09hil>
- Hokkanen, S. 2012. Simultaneous church interpreting as service. *The Translator* Vol. 18. No. 2. 291–309. <https://doi.org/10.1080/13556509.2012.10799512>
- Hokkanen, S. 2016. To Serve and to Experience. An autoethnographic study of simultaneous church interpreting. In: *Acta Universitatis Tamperensis* 2212. Tampere. Tampere University Press.
- Hokkanen, S. 2022. Simultaneous Interpreting in a Pentecostal Church. In: Israel, H. (Ed) *The Routledge Handbook of Translation and Religion*. London: Routledge. 437–450. <https://doi.org/10.4324/9781315443485-32>
- Kaczmarek, L. 2010. *Modelling Competence in Community Interpreting: Expectancies, Impressions and Implications for Accreditation*. PhD dissertation. Hozzáférés: 2025. 03. 23. https://pure.manchester.ac.uk/ws/portalfiles/portal/54593007/FULL_TEXT.PDF
- Kalina, S. 1994. Analysing interpreters' performance: methods and problems. In: Dollerup, C., Lindegaard, A. (eds) *Teaching translation and interpreting 2*. Amsterdam: John Benjamins. 225–232.
- Karlik, J. 2010. Interpreter-mediated scriptures: Expectation and performance. *Interpreting* Vol. 12. No. 2. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins. 160–185. <https://doi.org/10.1075/intp.12.2.03kar>
- Karlik, J. 2012. Translation and Performance: Interpreter Mediated Scriptures in Manjaku. In Maxey, J.A., Wendland, E.R., (eds) *Translating Scripture for Sound and Performance: New Directions in Biblical Studies*. Cascade Books, Eugene, OR.
- Karlik, J. 2013. *Interpreter-mediated Bible Readings from English into Manjaku in a Group of Gambian Churches*. Minor Dissertation. The University of Leeds
- Kaufmann, F. 2005. Contribution à l'histoire de l'interprétation consécutive: Le metourguemane dans les synagogues de l'Antiquité. *Meta: Journal Des Traducteurs/Translators' Journal* Vol. 50. No. 3. 972–986. <https://doi.org/10.7202/011608ar>
- Kinnamon, J. 2018. *Called to service and finding a purpose: A mixed-method study of signed language interpreters volunteering in church and religious settings* [Unpublished MA thesis]. Western Oregon University.
- Kotzé, H. 2018. Exploring the role of the pastoral interpreter. *HTS Teologiese Studies/Theological Studies* Vol. 74. No. 2. <https://doi.org/10.4102/hts.v74i2.4873>
- Kurz, I. 1989. Conference interpreting – User Expectations. In: Hammond, D. L. (ed.) *Coming of Age. Proceedings of the 30th Annual Conference of the American Translators Association*. Medford (NJ): Learned Information. 143–148.
- Kurz, I. 1993. Conference interpretation: Expectations of different user groups *The Interpreters' Newsletter* Vol. 5. 13–21.
- Kurz, I. 1994. What do different user groups expect from a conference interpreter? *The Jerome Quarterly* Vol. 9. No. 2. 3–7.

- Kurz, I. 2001. Conference interpreting: quality in the ears of the user. *Meta* Vol. 46. No. 2. 394–409. <https://doi.org/10.7202/003364ar>
- Lee, J. 2019. *Communication Style of Intercultural Mediators: A Comparative Analysis of Two Sermon Interpreters*. Masters dissertation. John Hopkins University. Baltimore, Maryland, USA
- Liu, M. 2023. User expectations research revisited Methodological considerations. In: Zwischenberger, C., Reithofer, K., Rennert, S. (eds) *Introducing new hypertexts on interpreting (studies). A tribute to Franz Pöchhacker*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins. 44–65. <https://doi.org/10.1075/btl.160.03liu>
- Mack, G., Cattaruzza L. 1995: User surveys in simultaneous interpretation: A means of learning about quality and/or raising some reasonable doubts. In: Tommola., J. (ed.) *Topics in interpreting research*. Turku: University of Turku. 51–68.
- Marrone, S. 1993. Quality: A shared objective. *The Interpreters' Newsletter* Vol. 5. 35–41.
- Mężyk, J. 2022. Simultaneous interpreting in Evangelical churches in Poland as an example of a non-professional practice. In: Kornacki, M., Massey G. (eds) *Contextuality in translation and interpreting: Selected papers from the Łódź-ZHAW duo colloquium on translation and meaning 2020–2021*. Peter Lang. 291–310.
- Mlundi, S. 2021. Towards effective interpreter-mediated biblical sermons in English and Kiswahili in the Tanzanian charismatic and Pentecostal churches: Any challenge or complexity faced by the church interpreter? *Studies in English Language Teaching* Vol. 9. No. 5. <http://dx.doi.org/10.22158/selt.v9n5p32>
- Moser, P. 1995. Simultanes Konferenzdolmetschen. Anforderungen und Erwartungen der Benutzer. Endbericht im Auftrag von AIIC, Vienna, SRZ Stadt und Regionalforschung GmbH.
- Moser, P. 1996. Expectations of users of conference interpretation. *Interpreting* Vol. 1. No. 2. 145–178.
- Owen, A. 2014. *One among a thousand': interpreting in Christian settings*. London: The Wakeman Trust.
- Paksy E. 2016. Nem professzionális fordítás és fordítói önkép. In: Reményi A. Á., Sárdi Cs., Tóth Zs. (szerk.) *Távlatok a mai magyar alkalmazott nyelvészetben*. Budapest: Tinta Könyvkiadó. 372–379.
- Parish, T. 2018. *A homiletic for interpreted preaching* [Unpublished PhD thesis]. Charles Sturt University.
- Peremota, I. 2017. *Church interpreting in Evangelical churches with Russian-language services*. [Masters' thesis]. University of Latvia,
- Pöchhacker, F. 1994. Quality assurance in simultaneous interpreting. In: Dollerup, C., Lindegaard, A. (eds) *Teaching Translation and Interpreting 2*. Amsterdam: John Benjamins. 233–244.
- Pöchhacker, F. 2005. Quality research revisited. *The Interpreters' Newsletter* Vol. 13. 143–166.
- Pöchhacker, F. 2015. User expectations. In: Pöchhacker, F. (ed.) *Routledge encyclopedia of interpreting studies*. London and New York: Routledge. 430–432. <https://doi.org/10.4324/9781315678467>
- Preslar, A. 2014. Dispensationalism and Covenant Theology: a Catholic perspective on a debated point. Hozzáférés: 2023. augisztus 5.

www.calledtocommunion.com/2014/06/dispensationalism-and-covenant-theology-a-catholic-perspective-on-a-debated-point/

- Rayman, J. 2007. Visions of equality: Translating power in a Deaf Sermonette. *The Sign Language Translator and Interpreter* Vol. 1. No. 1. 73–114.
- Rózsa H. 1986. *Az Ószövetség keletkezése*. Budapest: Szent István Társulat.
- Salawu, A. 2010. Evaluation of interpretation during congregational services and public religious retreats in south-west Nigeria. *Babel* Vol 56. No. 2. 129–138. <https://doi.org/10.1075/babel.56.2.03sal>
- Sampley, D. 1990. *A guide to deaf ministry: let's sign worthy of the Lord*. Grand Rapids, MI. Ministry Resources Library,
- Shin, H. 2013. *한국교회내 설교통역에 대한 조사연구* [A research study on sermon interpreting in Korean churches]. Unpublished Doctoral Thesis. Ewha W. University.
- Shin, H. 2023. Training sermon interpreters based on the principles of 3fs (fidelity, fluency and faith). Elhangzott: Christian Scholars: Forming Identity, Building Community INCHE Asia-Oceania Conference. 2023. június 20–22, Handong Global University in Pohang, Republic of Korea (Dél-Korea).
- Shin, H. 2024. On training sermon interpreters: with reference to interviews with sermon interpreters and surveys on user-expectations. In: Moratto, R., Lim, H. (eds) *The Routledge handbook of Korean interpreting*. Routledge. 309–322.
- Snelling, D. C. 1989. A typology of interpretation for teaching purposes. In: Gran L., Dodds J. (eds) *The theoretical and practical aspects of teaching interpretation*. Udine: Campanotto Editore. 141–142.
- Szentirmay P. 2022. Az egyházi tolmácsolás sajátosságai magyarról olaszra és angolra szinkrontolmácsoló beszédben. *Fordítástudomány* 24. évf. 1. szám. 42–71. <https://doi.org/10.35924/fordtud.24.1.4>
- Szentirmay P. 2023. Egyházi tolmácsolás kívülről és belülről két online kérdőíves felmérés tükrében a tolmácsok szemszögéből. Elhangzott: Communication and language. V. Innovation and language mediation, Josip Strossmayer University Osijek, 1-2 Dec. 2023.
- Szentirmay P. 2024a. Eucharisztikus Kongresszusok és bibliafordítások a szinkrontolmácsolás szemszögéből. *Alkalmazott Nyelvtudomány* 2024 1. különszám 143–145. doi:<http://dx.doi.org/10.18460/ANY.K.2024.1.010>
- Szentirmay P. 2024b. Tolmácsolás az egyházban a felhasználók szemszögéből. *Fordítástudomány* 26. évf. 1. szám. 71–97. <https://doi.org/10.35924/fordtud.26.1.5>
- Szentirmay P. 2024c. Egyházi szakmai szövegek tolmácsolása Hogyan készítheti fel a fordító- és tolmácsképzés a hallgatókat egyházi tolmácsolásra? In: Kovács T., Adorján M., (eds) *Egyházi szövegek fordítása és utószerkesztése: Fordításoktatás és könyvkiadás*. Budapest: Károli Gáspár Református Egyetem, L'Harmattan Kiadó. 87–108.
- Szentirmay P. 2025. Mapping Interpreting in a Religious Context. Under publication. *Interpreters' Newsletter* Vol. 30. Publikálás alatt.
- Tekgül, D. 2020. Faith-related interpreting as emotional labour: A case study at a Protestant Armenian church in Istanbul. *Perspectives* Vol. 28. No. 1. 43–57. <https://doi.org/10.1080/0907676X.2019.1641527>

- Tipton, R., Furmanek, O. 2016. Faith-related interpreting. In: Tipton, R., Furmanek, O. (eds) *Dialogue interpreting. A guide to interpreting in public services and the community*. London & New York: Routledge. 237–276. <https://doi.org/10.4324/9781315644578>
- Torgyán J. 2019. *Tolmácsolás a Golgota Budapest Keresztény Gyülekezetben*. MA Értekezés. ELTE BTK Fordító- és Tolmácsképző Tanszék
- Yates, L. 2006. *Interpreting at church: A paradigm for sign language interpreters*. Booksurge Publishing, <http://www.amazon.com/Interpreting-Church-Paradigm-Language-Interpreters/dp/1419653180>
- Valero-Garcés, C. 2022. Communicating in multilingual churches: The interpreter's role as a case study. *FORUM* Vol. 20. No. 2. 290–308.
- Vigouroux, C. B. 2010. Double-mouthed discourse: interpreting, framing, and participant roles. *Journal of Sociolinguistics* Vol. 14. No. 3. 341–369. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9841.2010.00448.x>

Az értekezés témájával kapcsolatos publikációk

- Szentirmay P. 2022. Az egyházi tolmácsolás sajátosságai magyarról olaszra és angolra szinkrontolmácsoló beszédben. *Fordítástudomány* 24. évf. 1. szám. 42–71. <https://doi.org/10.35924/fordtud.24.1.4>
- Szentirmay P. 2024a. Eucharisztikus Kongresszusok és bibliafordítások a szinkrontolmácsolás szemszögéből. *Alkalmazott Nyelvtudomány* 2024 1. különszám 143–145. doi:<http://dx.doi.org/10.18460/ANY.K.2024.1.010>
- Szentirmay P. 2024b. Tolmácsolás az egyházban a felhasználók szemszögéből. *Fordítástudomány* 26. évf. 1. szám. 71–97. <https://doi.org/10.35924/fordtud.26.1.5>
- Szentirmay P. 2024c. Egyházi szakmai szövegek tolmácsolása Hogyan készítheti fel a fordító- és tolmácsképzés a hallgatókat egyházi tolmácsolásra? In: Kovács T., Adorján M., (eds) *Egyházi szövegek fordítása és utószerkesztése: Fordításoktatás és könyvkiadás*. Budapest: Károli Gáspár Református Egyetem, L'Harmattan Kiadó. 87–108.
- Szentirmay P. 2025. Mapping Interpreting in a Religious Context. Under publication. *Interpreters' Newsletter* Vol. 30. Publikálás alatt.

Az értekezés témájával kapcsolatos előadások

- Szentirmay P. 2022. *Az egyházi tolmácsolás sajátosságai magyarról olaszra és angolra szinkrontolmácsoló beszédben*. Elhangzott: *MANYE Fordítástudományi Kutatások II.* (2022. május 27.)
- Szentirmay P. 2022. *Tolmácsolás egyházi környezetben Szinkrontolmácsok közreműködése az 52. Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszuson*. Elhangzott: Szegedi Fordítás- és Tolmácsoláskutató Műhely – Szegedi Fordítástudományi Szeminárium. (2022. október 17.)
- Szentirmay P. 2022. Preparing for simultaneous conference interpretation in a religious context using the digital booth – Implications for interpreter training. Elhangzott: „Room for (Ex)Change in T&I Training” Forum 2022. november 10-12. Olmütz Palacký Egyetem. (2022. november 12.)

- Szentirmay P. 2023. *Doing Interpreting Research In Religious Settings Methodological Challenges and Decisions*. Elhangzott: 20th STaPs (Sprachwissenschaftliche Tagung für Promotionsstudierende – ‘Linguistics Conference for Ph.D. students’) conference 2023. február 24-26. (online) (2023. február 26.)
- Szentirmay P. 2023. *Tolmácsolás egyházi környezetben Teolingvisztikai megfontolások*. Elhangzott: KRE BTK Nemzetközi Teolingvisztikai Munkacsoport (Internationaler Arbeitskreis Theolinguistik) „Nyelv és szakrális kommunikáció az ökumené jegyében” nemzetközi konferencia (2023. április 20.)
- Szentirmay P. 2023. *Bevonódás és relevanciaelmélet az egyházi tolmácsolás perspektívájából*. Elhangzott: MANYE Fordítástudományi Kutatások III. (2023. május 19.)
- Szentirmay P. 2023. *Involvement and relevance from the perspective of interpreting in religious context*. Elhangzott: Translation, Interpreting & Culture 2023 Pozsony 2023. szeptember 20-22. (2023. szeptember 21.)
- Szentirmay P. 2023. *Coinvolgimento e pertinenza dal punto di vista dell’interpretazione in contesto religioso*. Elhangzott: III. Romanisztikai Találkozások Multidiszciplináris Romanisztikai Konferencia az Eötvös Collegiumban 2023. október 26-27. (2023. október 27.)
- Szentirmay P. 2023. Egyházi tolmácsolás kívülről és belülről két online kérdőíves felmérés tükrében a tolmácsok szemszögéből. Elhangzott: Communicaton and language. V. Innovation and language mediation, Josip Strossmayer University Osijek, 1-2 Dec. 2023. (2023. december 1.)
- Szentirmay P. 2024. *Egyházi szakmai szövegek tolmácsolása Hogyan készítheti fel a fordító- és tolmácsképzés a hallgatókat egyházi tolmácsolásra?* Elhangzott: KRE Szakfordító szakmai nap Egyházi műfajok fordítása Fordításoktatási konferencia (2024. február 9.)
- Szentirmay P. 2024. *Hogyan készítheti fel a fordítóképzés a hallgatókat egyházi szakszövegek fordítására?* Kerekasztal beszélgetés az egyházi kiadványokat gondozó könyvkiadókkal. Elhangzott: KRE Szakfordító szakmai nap Egyházi műfajok fordítása Fordításoktatási konferencia (2024. február 9.)
- Szentirmay P. 2024. *Tolmácsolás az egyházban a felhasználók szemszögéből*. Elhangzott: MANYE Fordítástudományi Kutatások IV. (2024. május 31.)
- Szentirmay P. 2024. *Development of human added value in religious interpreting Factors hardly replaceable by AI in language services*. Elhangzott: TIFO2024 Translation & Interpreting Forum Olomouc 2024. október 11-12. (2024. október 12.)